«ՄՆԱՑԵԼ ԵՆՔ ՄԵՆՔ ՈՒ ՄԵՐ ՍԱՐԵՐԸ...»

Արցախյան շարժումը շուտով կդառնա երեք տարեկան... Տարիներ, որ միայն օրերից չէին բաղկացած, այլ տասնյակ խտացած, բորբոքված, ալեկոծված ու եռացած թանձրույթից: Ցացնպներ, տառապանքներ, հույսեր ու հիասթափություններ, պայքար ու կորուստներ, արյուն ու հերոսական ճիգեր: Իսկ արդյունքը: Իսկ շարժման անցած ուղու գնահատականն ու դասե՞րը, ներկան ու ապագա՞ն: Մեր թղթակցի այս և ոչ միայն այս հարցերին պատասխանում է շարժման ղեկավարներից մեկը՝ Արցախի ազգային կոմիտեի նախագահ, ապօրինաբար վերացված մարզխորհրդի նախագահի տեղակալ, ԽՍՀՄ ժողովրդական պատգամավոր ՎԱԶԳԵՆ ՍԱՆԹՈՒՐԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԸ:

— Պարոն Գրիգորյան: Այսօր, երբ լրանում է արցախյան համազգային շարժման երեք տարին, ի՞նչ կարող եք ասել նրա անցած ուղու, նշանակության և դասերի մասին: Ի՞նչ սխալներ են եղել շարժման մեջ, ի՞նչ պետք է արվեր, որ չի արվել, կամ արվել է ոչ ցանկալի ձևով:

— Ամեն մի շարժման համար անխուսափելի են սխալները: Այդ առումով արցախյան շարժումը նույնպես բացառություն չի կազմում: Հիմնական հարցերում, ստրատեգիական նպատակների առումով, կոպիտ սխալներ չեն եղել: Բայց եղել են տակտիկական բացթողումներ, առանձին ժամանակահատվածներում գործողությունների անհամաձայնություն, իրադրության ոչ ճիշտ գնահատման և այլ դեպքեր: Հիմա մեզ հաճախ են կշտամբում այն բանի համար, թե ինչու սումգայիթյան հայտնի դեպքերի հենց հաջորդ օրերին չենք հարձակվել Շուշիի, Ստեփանակերտին մոտիկ գտնվող Խոջալու և Մալիբեյլի գյուղերի, անգամ քաղաքի շրջագծի մեջ մտած և հետագայում մեզ բազմաթիվ գլխացավանքներ պատճառած Կրկժան թաղամասի վրա և վայրենությանը վայրենությամբ չենք պատասխանել: Ինչ-որ տեղ համաձայն լինելով նրանց մեղադրանքների հետ, ես ինքս ինձ հարց եմ տալիս՝ իսկ կարո՞ղ էինք մենք վարվել նույն ձևով: Չէ՞ որ մեր ազգային բնավորությունը բոլորովին այլ կերտվածքի է: Բայց ես լիովին համաձայն եմ նրանց հետ, ովքեր գտնում են, որ անգամ գործադուլի ամենալարված պահերին, չպետք է դադարեցնեինք շինարարական, ճանապարհների բարեկարգման և այլ աշխատանքները: Երբ մենք ոչինչ չէինք անում, մեր քթի տակ ադրբեջանական գյուղերում ծավալվել էին ինտենսիվ շինարարություն, արդյունաբերական նոր ձեռնարկությունների ստեղծում, մինչև իսկ գյուղերը «քաղաք» մկրտելու աշխատանքներ:

— Իսկ այսօրվա վիճա՞կը: Ինչպիսի՞ն է այսօր մարզի հասարակական և տնտեսական իրադրությունը: Արցախը ի վիճակի՞ է, արդյոք, շատ թե քիչ չափով հոգալու սեփական կարիքները: Եվ ի՞նչ ձևով:

— Մարզի քաղաքական ու տնտեսական այսօրվա վիճակը մեկ բառով կարելի է բնորոշել՝ անմխիթար: Տնտեսապես, թերևս, այն վիճակում չենք, ինչ քաղաքական առումով և բնակչության անվտանգության ապահովելու տեսակետից: Նորություն ասած չեմ լինի, եթե նշեմ, որ այդ ամենի մեջ մեծ է վերևների (այսպես կոչված կենտրոնի) անպատվաբեր դերը: Արցախի պրոբլեմը կենտրոնական իշխանությունների ձեռքին դարձել է Ադրբեջանին սիրաշահելու և Հայաստանին ճնշելու խաղաքարտ: Եվ դրանից վարպետորեն օգտվում է հարևան հանրապետությունը: «Արցախը կթողնեք մեզ, կմնանք ԽՍՀՄ կազմում, չթողնեք՝ դուրս կգանք»: Մոտավորապես այսպիսին է Ադրբեջանի դիրքորոշումը, իսկ վերևների համար կարևորը Ադրբեջանը պահելն է: Նրանց համար ոչ մի արժեք չունեն ազգերի ազատ ինքնորոշման համընդհանուր ճանաչման արժանացած իրավունքը, երկրամասի հիմնական բնակչության կարծիքը, պատմական ճշմարտությունը և... խիղճն ու տրամաբանությունը:

Մարզը հիմնականում գյուղատնտեսական թեքում ունի և սննդամթերքով կարող է իրեն ապահովել: Բայց դա այն դեպքում, երբ տնտեսության այդ ճյուղը զարգանար նորմալ պայմաններում: Ինչպե՞ս կարելի է բարձր արդյունավետության հասնել սահմանամերձ գյուղերի վրա ավտոմատային մշտական հարձակումների, հրդեհումների, անասնագողության պայմաններում: Եվ այն էլ օկուպացիոն (ես այս բառից չեմ վախենում) զորքերի ոչ միայն թողտվության, այլ բացահայտ օժանդակության պայմաններում: Բայց անգամ այդ պայմաններում մարզը կարողանում է ինքն իրեն կերակրել: Դժվար է արդյունաբերության և շինարարության վիճակը: Շրջափակումը և մատակարարման անկանոնությունը ծանր են անդրադառնում տնտեսության այդ ճյուղերի վրա:

— Ինչպիսի՞ն է ձեր վերաբերմունքը այսպես կոչված Ադրբեջանի կազմկոմիտեի նկատմամբ: Ինչ եք կարծում՝ հնարավո՞ր է այսօր երկխոսությունը Ադրբեջանի հետ: Եթե այո՝ ապա ինչպե՞ս: Եթե ոչ, ապա՝ ինչո՞ւ:

— Մարզի բնակչությունը ոչ մի կապ չունի այդ կոմիտեի հետ, որը պահպանվում է միայն զինվորականների օգնությամբ: Դրա պատճառը ոչ միայն այն է, որ այդ օտարածին, ապօրինի մարմինը երբեք չի կարող արտահայտել արցախահայության շահերը, այլ նաև այն, որ նրանում, ինչպես նշված էր ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի 1989 թ. նոյեմբերի 28-ի տխրահռչակ որոշման մեջ, չկան Արցախի ներկայացուցիչներ: Եթե անգամ լինեին էլ այդ ներկայացուցիչները, միևնույն է՝ այդ որոշումը ամբողջությամբ չի ընդունվել արցախահայության կողմից, քանի որ այն նորից մեզ թողնում էր մեզ համար խորթ, վաղուց իրեն վարկաբեկած հանրապետության կազմում:

Ինչ վերաբերում է Ադրբեջանի հետ երկխոսության գնալու հնարավորությանը, ապա ես գտնում եմ, որ հնարավոր է, բայց միայն մի պայմանով՝ երկխոսություն առանց պարտադրանքի և վերջնագրի, բացարձակ հավասարության հիմունքներով, և այն էլ այն դեպքում, եթե վերականգնվեն մարզի օրինական իշխանության մարմինները: Ինչ երկխոսություն կարող է լինել տանկերի, փողերի տակ, առանց մարզային օրինական իշխանությունների մասնակցության: Անձամբ ես չեմ մասնակցի նման բանակցությունների: Ինձ համար դա կլինի սեփական սկզբունքներից հրաժարում և շարժման բազմաթիվ զոհերի հիշատակի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունք:

— Որոշ մանրամասնություններ չէի՞ք հաղորդի Ադրբեջանի կամքը կատարող ներքին ծառայության զորքերի կողմից ժողովրդական պատգամավորների նկատմամբ վերաբերմունքի մասին: Խոսքս մասնավորապես վերաբերում է Զորի Բալայանի հետ տեղի ունեցած միջադեպին:

— Փաստորեն Ադրբեջանի այսպես կոչված կազմկոմիտեին են ենթարկվող զորամասերի կողմից կիրառվող ահաբեկման, շանտաժի, բացահայտ սպառնալիքի դեպքեր տարբեր ժամանակներում և տարբեր առիթներով կատարվել են ոչ միայն Զորի Բալայանի, այլև ի. Արկադի Մանուչարովի, Բորիս Դադամյանի, Հենրիկ Պողոսյանի և ուրիշների նկատմամբ: Եվ դա հասկանալի է: Ադրբեջանի ղեկավարությունը ձգտում է ամեն կերպ «գլխատել» արցախյան շարժումը, այն զրկել իր լիդերներից: Բայց դա նրանց չի հաջողվում և չի հաջողվի: Անգամ այնպիսի «հզոր» զենք, ինչպիսին զրպարտությունն է, անզոր է խարխլելու մեր շարքերի միասնությունը: Ժողովուրդը շատ լավ է զգում, որ այդ ամենը սադրանք է, ժամանցին և անարգ խաբեություն, միամիտների համար նախատեսված ծուղակ: Ինչևէ, մեր թշնամիների համար, պարզապես հրաշք կլիներ, որ Զորի Բալայանը և արցախահայության մյուս ճանաչված ղեկավարները թողնեին հայրենի երկրամասը: Չէ՞ որ նրանց ծրագրի մեջ մտնում է ամբողջ մարզը հայաթափելու «երկրորդական» նպատակ: Բայց իզուր: Արցախը տեսել է «ճանապարհներ» է՛լ թուրքի, է՛լ պարսիկի, է՛լ արաբի, է՛լ մոնղոլի: Նույն ձևով էլ նա «կճանաչի» նաև պոլյանիչկոներին ու սաֆոնովներին: Մեկով ավել, մեկով պակաս՝ ի՞նչ նշանակություն ունի թշնամիների քանակը: Արցախյան հողում թաղվելու համար միշտ էլ տեղ կգտնվի...

— Պարոն Գրիգորյան, ձեր կարծիքով Արցախի նկատմամբ Ադրբեջանի կառավարության կողմից մշակված վերաբերմունքը կփոխվի՞, երբ ընտրությունների ժամանակ հաղթեր Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատը:

— Չեմ կարծում: Այստեղ տեղին կլիներ օգտագործել ժողովրդական խոսքը՝ սոխը սխտորից քաղցր չէ: Համենայնդեպս՝ մեզ հայտնի են այդ ճակատի ներկայացուցիչների նախընտրական բոլոր ծրագրերը: Ոչ մեկի մոտ պրոբլեմի լուծման իրատեսական, տրամաբանական տարբերակ չկար: Ընդհակառակը՝ մեր ժողովրդի նկատմամբ թշնամանքի և ատելության, ցածրության և սպառնալիքների իսկական «մրցավազք» էր դա, և որպես ընտրություններում հաղթելու հիմնական գործոն, անխտիր բոլորն էլ օգտագործում էին Արցախի հարցը թուրքավարի լուծելու տարբերակ:

— Ձեր կարծիքը արցախյան շարժման վաղվա նկատմամբ: Ի՞նչ է սպասում մեզ վաղը, ի՞նչ կոնկրետ հեռանկար եք տեսնում դուք այս վիճակից դուրս գալու համար:

— Ադրբեջանական ժողովուրդը (շեշտում եմ՝ հասարակ ժողովուրդը) նույնպես հոգնել է տարիներ տևող այս լարվածությունից: Նրանք ևս շատ բան են կորցրել՝ արցախյան շուկա, արոտավայրեր, բարեբեր հողի բոլոր հրաշալիքները: Բարիդրացիական հարաբերությունների դեպքում նրանք կարող են օգտվել այս ամենից, իսկ հիմա չեն օգտվում: Ինձ թվում է՝ վաղ թե ուշ կհաղթանակի բանականությունը: Արցախյան պրոբլեմը, այսպես թե այնպես, կլուծվի: Սա ոչ թե միամիտ լավատեսություն է, այլ համոզմունք և արցախցիների բնավորությունը բաղձանքով մարդու տրամաբանական եզրահանգում: Արցախը ետ չի կանգնի իր ընտրած ուղուց, եղարձի ճանապարհները այրվել են Սումգայիթում և Կիրովաբադում, Բաքվում և Խոջալվում: Բանտից ազատվածը երբեք կամովին նորից բանտ չի գնա...

— Շնորհակալություն:

Հարցազրույցը վարեց
Մուշեղ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ